

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Andra kammaren.

Nr 10.

Tisdagen den 17 oktober.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 10, den 11 och den 12 innevarande oktober.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter första särskilda utskottets utlåtanden nr 14 och 15 samt andra särskilda utskottets utlåtanden nr 16 och 17.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr **Åqvist**, som anförde: Herr talman! De svenska skofabrikerna använda för sin tillverkning av skodon nästan uteslutande engelska foderskinn. Förbrukningen av sådana varor torde — beräknat efter ungefär 1 till 1 $\frac{1}{4}$ kvf. pr par för lågskor — uppgå till i runt tal 8 miljoner kvf. pr år. De engelska foderskinnen tillverkas utav get- och fårskinn, huvudsakligen av indisk råvara. Före krigsutbrottet levererades dessa foderskinn mycket snabbt från England, och de flesta skofabriker lågo därför icke med några större lager. Följden härav har blivit, att de lager, skofabrikerna ha haft inne, nu allt mer och mer börja närma sig sitt slut, och det torde vara få skofabriker, som icke inom en ganska nära framtid se sig stå utan denna vara. Några foderskinn ha icke inkommit till Sverige från England förrän de allra senaste dagarna i mindre poster. De engelska fabrikerna ha erhållit order och indelning över tidigare beställningar. De ha också fakturerat vissa partier men meddelat, att de icke kunnat erhålla licens.

Anledningen därtill kan endast förstås av en synnerligen stor långsamhet i den statliga behandlingen för licenser i England. Måhända beror det också därpå, att vår handelsdelegation, som för närvarande befinner sig i England, icke är fullkomligt informerad i denna viktiga detaljvara, som har så stor betydelse och är absolut nödvändig för skoindustrien. På grund av de engelska foderskinnens utomordentliga kvalitet och lämplig råvara har det icke hittills varit möjligt att i konkurrens upptaga tillverkning här i Sverige. Detta tar också en viss tid för anskaffande av maskiner och råvaror. Under tiden stå skofabrikerna utan foderskinn.

Givetvis komma skofabrikerna att lämna erforderliga garantier för att varan icke exporteras till annat land och även att betala varan före avsändandet, om så önskas.

Utom foderskinn använder svenska skoindustrien avsevärda kvantiteter chevra från England. Användningen av engelsk chevra har ständigt ökat sedan ett 10-tal år tillbaka. Skoindustrien använder också rågummi för skosulor, men har icke sedan krigsutbrottet lyckats erhålla köpta partier från England.

Med anledning av ovan anförda tillåter jag mig att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet göra en vördsam fråga,

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1939. Nr 10.

Interpellation. (Forts.)

om herr statsrådet finner lämpligt upptaga denna för skoindustrien så tiga fråga för skyndsam behandling, eventuellt vid de nu pågående en förhandlingarna, så att skofabrikerna kunna arbeta i normal omfattning, om herr statsrådet på annat sätt kan påskynda licensbehandlingen i England för varor, avsedda för svenska skoindustrien.

Denna anhållan bordlades.

§ 4.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Arne*mark *m. fl.*, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 49, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, m. m.; och

herr *Lövgren*, nr 12, om anslag till anskaffande av rörliga kustförsvarsbatterier samt om utredning rörande omorganisation av kustartilleriet m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Lindberg</i> i Umeå	under 5 dagar fr. o. m. den 19 okt. och
» <i>Holm</i>	» 5 » » » 20 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 18 oktober.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Forslund* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 48, angående anslag till utrustning m. m. för flygteknisk försöksanstalt; nr 50, angående beviljande av lån till Hissmofors aktiebolag; och nr 51, angående vissa förändringar i rikskommissionens för ekonomisk försvarsberedskap arbetsuppgifter m. m.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Forslund**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har fru Rönn-Christiansson interpellat mig dels huruvida regeringen planerade några åtgärder, som möjliggöra evakuering av barn under 9 år, åldringar, sjuka och blivande mödrar från de för luftbombardemang eller annat anfall mest utsatta områdena, och dels huruvida regeringen i så fall tagit vederbörlig hänsyn till möjligheten att utnyttja kvinnorna vid organiseringen och verkställandet av evakueringen. Till svar härå vill jag anföra följande.

*Svar å
interpellation.*

Jag delar helt interpellantens uppfattning att de mer eller mindre hjälplösa befolkningsgrupper, vilka hon åsyftat, böra bliva föremål för särskild uppmärksamhet vid planläggningen av luftskyddsordenas evakuering.

Då denna fråga utgör en — låt vara viktig — del av det allmänna utrymningsproblemet, tillåter jag mig besvara interpellantens första fråga med en redogörelse för hur ifrågavarande planlägningsarbete fortskridit.

Provisoriska evakueringsplaner ha, enligt vad jag inhämtat från luftskyddsinspektionen av de lokala luftskyddscheferna, upprättats avseende bland annat Stockholm och Göteborg. Sedan luftskyddsinspektionen i början av oktober fastställt de allmänna anvisningar, efter vilka planlägningsarbetet bör bedrivas, äro definitiva planer nu under utarbetande i de städer, där evakuering anses böra tillgripas i händelse av krig. Genom beslut den 14 oktober 1939 har Kungl. Maj:t angivit de orter, beträffande vilka i första hand evakueringsplaner måste upprättas. Planerna skola bli föremål för granskning av den centrala luftskyddsmyndigheten. Luftskyddsinspektionen har vidare planerat vissa åtgärder, avsedda att vidtagas, om ett behov av evakuering skulle uppträda innan det nyss omförmälda planlägningsarbetet slutförts. Dessa åtgärder avse i första hand skolbarnen. I samråd med skolöverstyrelsen ha särskilda anvisningar för skolornas utrymning uppgjorts. Länsstyrelserna ha anmodats att verkställa förberedelser enligt sagda anvisningar, och enligt vad jag inhämtat pågår för närvarande ett intensivt arbete för utformande av definitiva planer.

Vad beträffar interpellantens andra fråga, som gällde kvinnornas utnyttjande vid organiseringen och verkställandet av evakueringen, har detta spörs-

Svar å interpellation. (Forts.)
mål berörts av kvinnoföreningarnas beredskapskommitté i en skrivelse, som inlämnades till mig den 28 september detta år. I denna skrivelse anfördes bland annat, att beredskapskommittén funnit en märkbar brist på kvinnlig sakkunskap hos de myndigheter, som planlägga evakueringen. De åtgärder som vidtagits för att möta denna brist äro följande. Luftskyddsinspektionen har på förfrågan från kvinnornas beredskapskommitté förordat, att kommittén borde företaga en allmän inventering av för ifrågavarande uppgift lämplig och tillgänglig kvinnlig sakkunskap, i synnerhet vad beträffar ekonomi- och vårdpersonal. Vidare har inspektionen i skrivelse till länsstyrelserna framhållit, att luftskyddscheferna vid förberedelserna för skolornas utrymning borde söka biträde hos kvinnornas beredskapskommitté eller liknande organisation. Även i de anvisningar för evakuering, som luftskyddsinspektionen nyligen utgivit, framhålles vikten av att de kvinnliga beredskapskommittéer, som kunna finnas på orten, tagas i anspråk för att biträda med åtgärder för utrymningen. Det heter vidare i sagda anvisningar: »Över huvud böra kvinnor i största möjliga utsträckning tagas i anspråk för att biträda med åtgärder för utrymningen, framför allt då det gäller omhändertagande av minderåriga.»

Jag begagnar detta tillfälle att framhålla, att enligt min uppfattning luftskyddscheferna noga böra beakta innebörden av de råd, som luftskyddsinspektionen givit i detta hänseende. Evakueringen, framförallt av barn men även av äldre och sjuka personer, utgör ett starkt, ofta smärtsamt ingrepp i vad som hittills betraktats som medborgarnas privatliv. Om detta ingrepp blir nödvändigt, är det angeläget, att man i hemmen har den känslan, att åtgärderna vidtagas på ett så klokt och skonsamt sätt som möjligt. En viss garanti för att så kommer att ske erhålles, om kvinnornas erfarenhet och sakkunskap, framförallt när det gäller de evakuerade barnens omhändertagande och skötsel, utnyttjas vid det nu pågående förberedelsearbetet.

Härefter yttrade:

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Jag har erhållit ett så fylligt och positivt svar som omständigheterna medge, och jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för detsamma.

I min interpellation framhöll jag såsom min uppfattning, att evakueringen av skolbarnen i det stora hela vore planerad och organiserad. I dag läsa vi emellertid i pressen, att planerna skola göras om och att man alltså skall så att säga börja från början igen, förutsatt nu att evakueringen icke sker under den närmaste veckan, då de gamla planerna skola tillämpas. Jag begagnar tillfället att understryka, att anmärkning exempelvis kan göras emot den persedelförteckning, vilken barnen fingo med sig till hemmet och som förorsakar de ekonomiskt sämst ställda i samhället en merkostnad. Att förfarandet vid skolbarnens evakuering, såsom socialministern framhöll i sitt svar, icke tillgodosetts ännu i den utsträckning, som tidigare avsetts, utan nu skall omorganiseras, verkar allt annat än lugnande på civilbefolkningen. Icke heller har den debatt, som förts sakkunskapen emellan, angående planerna för evakueringen av storstadens befolkning till förorterna, bidragit till att lugna sinnena eller till att skänka civilbefolkningen en känsla av lättnad. Det är just detta dunkel kring evakueringen som jag påtalat i min interpellation. Detta påtalande finner jag verifierat av de skrivelser, som insänts till luftskyddsinspektionen från husmoderföreningen Hem och yrke och Stockholms Marthaförening. I dessa skrivelser framhålles, att mödrar och kvinnor böra vara delaktiga uti dessa organisationer. Samma synpunkt kom således fram här, som jag framförde i interpellationen. Jag fäster också uppmärksamheten på det utmärkta

Svar å interpellation. (Forts.)

arbete, som utförts av Kvinnornas beredskapskommitté. Denna kommitté har i dagarna ytterligare utökat sitt arbetsfält genom att den tillsatt en evakueringskommitté. Vidare ha skrivelser utskickats bl. a. till de politiska organisationerna med uppmaning att på de platser, där lokala beredskapskommittéer icke finnas, organisera evakueringskommittéer av frivilliga krafter med uppgift framför allt att undersöka lokalfrågan och att bispringa barn under 9 år, mödrarna och barnens vårdarinnor. Man har alltså så att säga berikat sitt arbete och detta i huvudsak efter just de linjer, som jag framförde i interpellationen. I svaret, som jag erhållit i dag, framhålles, att myndigheterna den 14 oktober angivit de orter, som i första hand skola evakueras. Alltså: planen har beslutats så sent som den 14 dennes. Jag fäster mig särskilt vid detta förhållande. Det pågår ett intensivt arbete på att utforma planerna, men hela evakueringsproblemet är ju ett utformande av planer. Det är de konkreta organisatoriska åtgärderna, som vi här efterlysa. Jag har tidigare påpekat, att icke ens för skolorna planerna ännu äro exakta. Vi veta ju dock, att det numera händer och sker så mycket på 24 timmar att snara och konkreta åtgärder från statsmyndigheternas sida vore en billig begäran. Vidare har ju kvinnornas beredskapskommitté den 28 september till statsrådet Forslund insänt en skrivelse i vilken anföres eller kanske bättre uttryckt beklagas, att någon kvinnlig sakkunskap icke förefinnes hos myndigheterna. Jag förstår ju, att denna sakkunskap icke kan förefinnas hos myndigheterna. Men denna kvinnliga sakkunskap ha vi ute bland folket självt. En sak, som den kvinnliga beredskapskommittén givetvis bör lära sig, är, att om man vill söka en bred sakkunskap, så får man icke bara förlita sig på myndigheterna och med dem intresserade parter utan framför allt gå mera på djupet med frågorna. Jag har också framhållit behovet av kvinnlig sakkunskap vid själva evakueringen. Vi veta ju att det är kvinnorna som vårda barnen och som få göra allt det praktiska arbetet. De äro därför mest lämpade att organisera detta arbete, och man bör icke göra här som man gjorde ifråga om mödrahjälpsnämnderna och annat: att man tillsätter en majoritet av män, medan kvinnorna lämnas i minoritet. Oavsett hur duktiga karlarna än kunna vara så finns dock samma sakkunskap bland kvinnorna. Jag vill särskilt understryka, att det behövs mera djup och bredd i hithörande frågor, att det behövs upplysning och framför allt snabba och konkreta åtgärder ifrån statens sida samt att staten bör vara den ledande handen, vilken så snabbt som möjligt skall kunna gripa in. Det är därför litet bekymmersamt att konstatera, att något riktigt konkret ännu icke kommit till synes. Detta framgår också av interpellationssvaret, vars allmänt hållna ton icke direkt besvarar de frågor, som jag ställt angående evakueringen av barn under 9 år, åldringar och sjuka. Staten bör icke bara förlita sig på den frivillighet, som finns, utan — jag understryker detta ännu en gång — bör vara den, som leder det hela, organiserar det hela och framför allt ser till att konkreta åtgärder bli vidtagna.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Ett påstående i interpellantens uttalande ger mig anledning att lämna en upplysning. Interpellanten nämnde nämligen, att så sent som den 14 i denna månad hade detta beslut kommit till. Jag vill nu bara lämna det beskedet, att luftskyddsinspektionen ingav sitt förslag till Kungl. Maj:t den 12 i denna månad, och att det icke varit möjligt för Kungl. Maj:t att fatta sitt beslut tidigare än som skett. Beslutet har kommit så snabbt som det gärna varit möjligt.

Vidare vill jag påminna om, att luftskyddslagen i mycket stor utsträckning reglerar handhavandet av just dessa saker. Kungl. Maj:t har emellertid vida-

Svar å interpellation. (Forts.)

re utfärdat en skrivelse, av den 14 dennes, vilken syftar till att man skall få en viss överblick över hithörande förhållanden, så att de städer, som skola evakueras, icke skola komma att slitas om de platser, som de behöva ute i landet. Kungl. Maj:t har sålunda uppdragit åt luftskyddsinspektionen att efter samråd med vederbörande länsstyrelse angiva de orter till vilka bortflyttning skall kunna äga rum. Syftet är just att åstadkomma en centralisering av handhavandet av respektive städers förseende med lämpliga utflyttningsplatser.

Herr andre vice talmannen **Magnusson:** Herr talman! Erfarenheterna från det pågående kriget ha varit sådana att en justering i viss mån av evakueringsplanen är nödvändiggjord. Det är ju uppenbart att denna justering tar sin tid och föranleder vissa svårigheter.

När man, herr talman, märker det stora intresse, som nu ifrån kommunistiskt håll visas icke minst för civilbefolkningens skydd, så utlöser detta hos mig frågan, om de förbindelser, som man på det hållet har, äro av det slaget att man anser sig ha alldeles särskild anledning att befara bombanfall mot svenska orter.

Fru **Rönn-Christiansson:** Herr talman! Det svar jag erhållit av statsrådet understryker endast vad jag påstått. Luftskyddsinspektionen och de andra organen äro ju ingenting annat än statliga myndigheter. Min kritik var sålunda fullt berättigad och positiv, då den underströk, att dessa organisationer icke arbetat så att planerna kunna realiseras i dagar som dessa.

Debatten vore givetvis icke fullödlig, om icke herr Magnusson i Skövde passat på tillfället att diskutera interpellanten, icke interpellationen. Det är självklart att i en positiv debatt herr Magnusson i Skövde haft tillfälle att hävda en emot min motsatt uppfattning. Det hade varit mera värdigt att diskutera frågan på basis av de synpunkter, som framkommit i interpellationen, herr Magnusson!

Herr andre vice talmannen **Magnusson:** Herr talman! Till en positiv debatt om vår försvarspolitik i dessa dagar hör också frågan om de förbindelser vårt kommunistiska parti har med främmande makt.

Fru **Rönn-Christiansson:** Herr talman! Herr Magnussons uttalande dömer ju endast honom själv.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Svar på fråga. Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som yttrade: Herr Senander har till mig framställt en fråga, huruvida det är med verkligheten överensstämmande, att i en hel del fall familjeunderstöd ännu icke utbetalts till därtill berättigade beredskapstjänstgörande värnpliktiga, samt om så är förhållandet, vilka åtgärder jag vidtagit eller planerat för att bringa detta missförhållande ur världen.

Verkställda undersökningar ha visat, att fall av förseningar beklagligtvis förekommit. Det har sålunda förekommit fall, där tiden från ingivandet av ansökningen till resolutionen har utgjort tre veckor och i enstaka fall mera. Förseningarna ha i stort sett varit begränsade till förband som organiserats

Svar på fråga. (Forts.)

vid den förstärkta försvarsberedskapen och som från början icke hade tillgång till tränad expeditionspersonal i erforderlig omfattning. Vid andra förband ha förseningar varit tämligen sällsynta. Undersökningarna ha ävenledes givit vid handen, att de civila myndigheterna icke brustit i skyndsamhet vid understödsärendenas behandling.

Till belysande av dessa förhållanden vill jag meddela, att av 1,611 till länsstyrelsen i Stockholm intill den 14 oktober inkomna ansökningar 1,343 då avgjorts. Därav ha 1,246 bifallits och 97 avslagits. Återstående 268 väntades bli avgjorda inom kort tid. Av till länsstyrelsen i Blekinge län inkomna 1,019 ansökningar hade avgjorts 733. Av dessa hade 23 avslagits. De oavgjorda ärendena voro antingen nyss inkomna eller ock beroende på infordrande av kompletterande uppgifter.

Hos vissa kommunala myndigheter ha ansatser till viss omständlighet visat sig. De vunna erfarenheterna komma säkerligen i och för sig att leda till snabbare handläggning. De komma dessutom att utgöra grundval för överväganden, som nu äga rum, rörande ytterligare effektivisering av behandlingen av dessa ärenden.

Härefter anförde:

Herr Senander: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det svar som givits.

Det är ju ett faktum, och detta medges ju också i svaret, att det förekommit ett omständligt och byråkratiskt ansökningsförfarande i denna sak, och att detta också lett till att familjer till sådana värnpliktiga, som inkallats till beredskapstjänstgöring, trots att de varit berättigade till dylikt understöd, ännu icke erhållit något sådant. Jag vill erinra om, att denna sak med synnerlig stor skärpa förra onsdagen påtalades i tidningen Social-Demokraten under rubriken: »Kraftord från landstormen.» I denna artikel förklarar tidningen, att det är en lång och tidsödande väg för ansökningarna om familjeunderstöd, att de militära myndigheterna söka svänga sig, då de skola förklara förseningarna, och vidare att det förekommer tidsödande och förödmjukande fattigvårdsförhör. Slutligen säger tidningen, att myndigheterna visat valhänthet, okunnighet och brist på organisation. Jag tror icke, att tidningen Social-Demokraten i det här fallet har överdrivit. Det vore väl ändå på tiden att statsrådet ordentligt toge itu med den byråkrati, som faktiskt förefinns, och därmed åstadkomme litet mera ordning och reda i det här fallet.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld:** Herr talman! Jag måste bestrida att det förekommer någon byråkratism i egentlig mening. De undersökningar, som vi ha vidtagit och som gällt beredskapsförbanden i Stockholm, ha visat, att de militära myndigheterna med stor snabbhet expedierat ärendena. Även länsstyrelserna och överståthållarämbetet ha handlat snabbt. Det finns visserligen fall, då ett ärende legat under en längre tid hos en länsstyrelse — tio dagar och mera — men detta gäller fall, då det varit nödvändigt att införskaffa kompletterande upplysningar. I det stora flertalet fall har handläggningen hos länsstyrelserna till exempel dragit en tid av ungefär två dagar. Detsamma har varit det normala vid truppförbanden. Däremot ha vi konstaterat, att det varit större dröjsmål hos de kommunala myndigheterna. Vi ha också konstaterat, att det i allmänhet har förflutit en osedvanligt lång tid från den dag, då de värnpliktiga underskrivit sina ansökningar, och till den dag ansökningarna inlämnats på vederbörande truppförbands expedition. Men det finns, det erkänner jag, ett förhållande, som kan ge anledning till

Svar på fråga. (Forts.)
berättigad kritik, och det gäller sådana truppförband, som icke existera under vanliga fredsförhållanden utan som uppsatts vid den förstärkta försvarsberedskapens ikraftträdande, t. ex. luftvärnsartilleriet i Stockholm och den kustartillerikår, som uppsatts i Göteborg m. fl. Vid dessa förband har icke från början funnits någon fredsexpedition. Sådana ha nu måst nyskapas, och personalen på dessa expeditioner har varit otränad.

Därtill kommer en sak, som naturligtvis kan ge anledning till kritik både emot mig och emot den högre militära ledningen så till vida, att man kan anse, att vi icke ha tänkt oss tillräckligt klart in i konsekvenserna av vissa ting. Jag tar ett exempel. När den förstärkta försvarsberedskapen anordnades, hade vi inom Stockholm fyrtio olika förläggningar för luftvärdet. Efter ett par veckor skars detta antal ned. En stor mängd av de inkallade värnpliktiga hemförlövades liksom en hel del av befälet. Härigenom försvunno hela förläggningar, och de som blevo kvar omplacerades. När sedan bifallsresolutionerna kommo från länsstyrelserna, funnos icke längre de expeditioner kvar, som funnos den gången ansökningarna lämnades in. Befälet var ofta borta, och det blev svårt att taga reda på vart de värnpliktiga tagit vägen, huruvida de fortfarande voro i tjänst, eller om de blivit hemförlövade. På detta sätt ha dessa ärenden blivit fördröjda, och jag skulle tro, att det är på den punkten som det klickat mest.

Om man så vill kan man säga, att detta borde man från högre ort hava förutsett och planerat i enlighet därmed. Jag kan emot en sådan anmärkning bara invända, att när man genomför en förstärkt försvarsberedskap, så är detta en ofantlig apparat med så många konsekvenser, att jag icke tror, att det står i mänsklig förmåga att från början överblicka alla de konsekvenser, som därvid kunna uppkomma. Men de lärdomar, som dragits och som fortfarande dragas, komma icke att lämnas obeaktade, utan det kommer att vidtagas de åtgärder, som kunna vidtagas för att åstadkomma en perfekt funktionering på detta område liksom då det gäller andra anordningar inom försvarsväsendet.

Herr Senander: Den förklaring statsrådet här givit visar enligt min mening på nödvändigheten av att man förenklar hela ansökningsproceduren. Detta är just vad vi vid ett föregående tillfälle frågat efter, nämligen huruvida man icke skulle kunna förenkla själva ansökningsproceduren och därigenom komma ifrån den långsamma och byråkratiska tågordning, som faktiskt förekommer i detta fall.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 4.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 89, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut att första särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 48, angående anslag till utrustning m. m. för flygteknisk försöksanstalt;
nr 50, angående beviljande av lån till Hissmofors aktiebolag; och
nr 51, angående vissa förändringar i rikskommissionens för ekonomisk försvarsberedskap arbetsuppgifter m. m.;
ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor;

och blev berörda inbjudan antagen av andra kammaren.

§ 5.

Föredrogos var efter annan och hänvisades till första särskilda utskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 48, angående anslag till utrustning m. m. för flygteknisk försöksanstalt;
- nr 50, angående beviljande av lån till Hissmofors aktiebolag; och
- nr 51, angående vissa förändringar i rikskommissionens för ekonomisk försvarsberedskap arbetsuppgifter m. m.

§ 6.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, erhöll på begäran *Svar på fråga.* ordet och yttrade: Herr Holmbäck har — med hänvisning till att i Karlskrona rättegång för närvarande pågår mot cirka 200 personer, vilka uteblivit från tjänstgöring, enär de på grund av inkallelsekungörelsernas avfattning icke ansett sig vara pliktiga till inställelse — till mig framställt den frågan, huruvida jag vidtagit åtgärder för att vid kommande tillfällen mobiliseringskungörelserna skola bli fullt förställda för de inkallade.

Beträffande den åberopade inkallelsekungörelsen förhåller det sig på följande sätt. Kungörelsen innehåller, att till Vaxholms och Karlskrona kustartilleriregementen skulle inrycka följande regementena tillhöriga värnpliktiga: dels av klasserna A och B de som äro födda åren 1911—1917, dels värnpliktiga tillhörande årsklasserna 1932—1935 samt *dessutom* av till ersättningsreserven i depåttjänst uttagna värnpliktiga, vilka fullgjort eller skola fullgöra viss tjänstgöring, årsklasserna 1937 och 1938. Detta har av vissa värnpliktiga tolkats så, att ersättningsreservister tillhörande årsklasserna 1932—1935 icke skulle vara inkallade, med påföljd att ett flertal värnpliktiga tillhörande Karlskrona kustartilleriregemente uraktlåtit att inställa sig. Det är mot dessa som åtal anstälts inför krigsrätten.

Kungörelsens innehåll är i formellt hänseende riktigt. Jag vill också påpeka, att från Vaxholmsregementet, beträffande vilket samma kungörelse också gällde, feltolkningar av motsvarande omfattning icke försports. För att förebygga en feltolkning som den vid Karlskronaregementet skedda hade kungörelsen emellertid måhända kunnat förtydligas så, att det särskilt utsagts, att utöver till årsklasserna 1932—1935 hörande ersättningsreservister *dessutom* de angivna ersättningsreservisterna av årsklasserna 1937 och 1938 skolat inrycka.

Inom arméstaben har redan igångsatts och delvis färdigställts en utredning rörande de åtgärder som böra vidtagas för att inkallelsekungörelserna skola bli så tydliga och lättolkade som möjligt. Det finnes anledning att förvänta, att resultatet av denna utredning, vilket bör komma även de andra försvarsgrenarna till godo, skall vara ägnat att för framtiden undanröja de otydligheter i förevarande hänseende, som onekligen på sina håll förekommit.

Vidare anförde:

Herr **Holmbäck**: Jag får till herr statsrådet framföra min tacksamhet för det svar han lämnat på min fråga. Anledningen till att jag framställt frågan har givetvis varit, att man på många håll och icke blott beträffande marinen har ansett, att mobiliseringskungörelserna icke ha varit tillräckligt tydliga. Och jag styrkes i uppfattningen att otydlighet föreligger därigenom, att det i Karlskrona har igångsatts rättegång emot cirka 200 personer, som missuppfattat en dylik order.

Herr statsrådet har gått in på lydelsen av kungörelsen. Jag har också granskat den, och jag finner en sak där, som herr statsrådet icke varit inne på.

Svar på fråga. (Forts.)

Kungörelsen omfattar marinen, d. v. s. både flottan och kustartilleriet. I fråga om flottan säger man, att utav linjen tillhöriga värnpliktiga inkallas vissa årsklasser, och sedan fortsätter man att av ersättningsreserven inkalla vissa årsklasser. Efter detta övergår man till kustartilleriet, och beträffande dess värnpliktiga står det, att vissa årsklasser inkallas samt dessutom ersättningsreserven av vissa årsklasser. Det vill med andra ord säga, att man tillämpar två olika system för formuleringen av inkallelserna, då det gäller flottan och då det gäller kustartilleriet. Jag tror för min del, att det är däri man har att söka anledningen till den otydlighet som uppstått. Herr statsrådet har rätt i, att formuleringen är riktig. Men kungörelsen är dock så svårtolkad, att det inom juridiska kretsar anses såsom mycket sannolikt, att det måste bli ett frikännande i den igångsatta rättegången.

Tillåt mig till slut, herr talman, säga, att på många håll inom landet ha dessa otydligheter tagits till intäkt för påståendet, att det skulle förefinnas brister i vår militära organisation. Detta är icke berättigat. Efter vad jag kan finna visar det inträffade endast, att här föreligger en bristande formuleringsskicklighet. Men jag tror, att det är av vikt tillse, att vad som skett icke kommer att upprepas. Därför hälsar jag med glädje det meddelande om att en utredning igångsatts, varmed herr statsrådet slutade sitt anförande.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Jag vill endast lämna en upplysning. Det kan ju förefalla som en ren godtycklighet, att kungörelsen beträffande ersättningsreserven är uppställd olika då det gäller flottan och då det gäller kustartilleriet. Men bakom detta döljer sig den reella omständigheten, att vid flottan inga årsklasser av ersättningsreserven äro utbildade i vapentjänst, vilket däremot är fallet vid kustartilleriet.

Herr **Holmbäck**: När jag läste denna kungörelse, trodde jag, att den av mig påpekade oöverensstämmelsen i formuleringen hade en helt annan orsak. Jag trodde, att det kommit primäruppgifter från dels flottan och dels kustartilleriet, och att man icke hade beaktat dessa primäruppgifter så ingående, att man fått en formulering, som var likartad beträffande båda dessa delar av kungörelsen. Den uppfattningen ligger ju mycket nära. Den omständighet, som herr statsrådet angav, är naturligtvis riktig, men att denna omständighet skulle innebära förklaringen till kungörelsens formulering har en utomstående icke gärna kunnat tänka sig.

Herr **Lithander**: Herr talman! Det har ju varit en sak, som i hög grad upprört hela det svenska folket, oavsett politiskt parti, att när unga män inkallats till krigstjänstgöring, detta har skett i sådan form, att de icke kunnat av kungörelserna tydligt utläsa vad som avsetts. Och vad som verkat ytterligare upprörande är det förhållandet, att försvarsvilliga unga män icke ens kunnat få besked från de olika myndigheter, som de vänt sig till för att få ett sådant, och att sedermera resultatet blivit, att de värnpliktiga dragits inför domstol. Jag förstår ju, att lagar och förordningar måste efterlevas, men om det ligger så till, att trots tydlig och klar försvarsvilja sådan påföljd uppstår för dessa unga män, då måste man söka, i den mån det är lagligen möjligt, att fria dem från en dylik påföljd. Jag skulle vilja säga, att om så icke kunde ske, skulle detta vålla allvarlig skada för den försvarsvilja, som otvetydigt finns hos svensk ungdom, icke minst under nuvarande förhållanden.

Statsrådet nämnde, att en utredning var igångsatt för att undersöka om icke dylika förordningar i fortsättningen kunde bli mera läsbart avfattade. Jag skulle vilja säga, att det behövs väl i alla fall ingen utredning för att

Svar på fråga. (Forts.)

skriva vanlig svenska tydligt och klart. Det tror jag man kan komma fram till på andra vägar än genom utredning.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Det finns onekligen många ting, som te sig enkla för herr Lithander men som därför icke behöva vara enkla. Om man tänker sig, att vid armén för ernående av snabbhet i inkallelseförfarandet den anordningen tillämpas, att varje arméfördelning utgör en central för kungörelseförfarandet och inom varje arméfördelning rullföringsområdesbefälhavarna äro de, som äro ansvariga för kungörelsernas avfattning, då inser ju envar, att detta är ett ganska stort och invecklat system. Och skall man kunna få någon rätsida på detta får det antagligen utredas, såvida icke herr Lithander menar, att man skulle anordna en kurs i att författa skrivelser, som rullföringsbefälhavarna hänvisades till för att lära sig skriva svenska. Men även om man skall göra detta måste det ju finnas en viss utredning bakom.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Föredrogs och remitterades till första särskilda utskottet den på kammarens bord liggande motionen nr 11 av herr *Arne* *mark m. fl.*

Vid härpå skedd föredragning av motionen nr 12 av herr *Lövgren*, om anslag till anskaffande av rörliga kustförsvarsbatterier samt om utredning rörande omorganisation av kustartilleriet m. m., lämnades på begäran ordet till

Herr *Lövgren*, som yttrade: Då det har blivit upplyst från sekretariatet, att motionens formulering icke kan anknyta till någon kungl. proposition, ber jag att få återtaga motionen.

Denna anhållan bifölls av kammaren.

§ 8.

Föredrogs den av herr *Aqvist* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet framställda interpellation, angående viss den svenska skoindustrien berörande importfråga; och blev denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat:

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till vägar m. m.; och nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anskaffande av viss utrustning vid statens sjuksköterskeskola m. m.; samt

andra särskilda utskottets utlåtande, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordnande jämlikt 2 § andra stycket lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Ang. sär-
skilda bestä-
melse angä-
ende tillfällig
vatten-
reglering
m. m.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering, m. m.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Gezelius: Herr talman! Det föreliggande lagförslaget avser att möjliggöra ett snabbt vidtagande av åtgärder för ökat tillgodogörande av vattenkraft. Motiveringen är den, att man därmed avser att göra betydande besparingar i förbrukningen av kol och annat bränsle. I praktiken kommer denna lagstiftnings tillämpning i många fall att medföra, att vår jordbruksareal kommer att uppdämmas. Det är därför givetvis med stor tvekan man slagit in på denna väg i en tid som denna.

Jag begärde ordet därför att jag såväl i utskottets utlåtande som i departementschefens motivering saknar varje ord om att det skulle kunna göras betydande besparingar redan därigenom att man sparade på den elektriska energin. Jag hemställer till regeringen, att man allvarligen överväger möjligheten att åstadkomma sparsamhet med den elektriska energin för att även på det sättet kanske göra betydande besparingar i fråga om kol och annat bränsle. Jag tänker därvid icke enbart på den fullkomligt onödiga ljusreklam, som förekommer i Stockholm och andra större samhällen.

Jag har begärt ordet endast för att fästa uppmärksamheten på denna sida av saken, och jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Fast: Herr talman! Då jag läste detta utskottsutlåtande, kom jag till den uppfattningen, att det kanske inom denna författning döljer sig mera än man vid första påseendet tror. Genom bestämmelsen i 2 § möjliggöres ju tillfälliga regleringsåtgärder i annan ordning än vad som eljest är fallet, och i nästföljande paragraf stadgas, att tillstånd till tillfällig vattenreglering kan meddelas för en tid av högst tre år. När jag tänkt på mitt eget landskap, där vi ha ett stort vattenregleringsföretag, som har varit föremål för mångårig beredning, och där meningarna äro mycket delade men man ifrån befolkningens sida nog till övervägande del av skilda skäl motsätter sig den föreslagna regleringen, så har jag frågat mig, huruvida det icke kan bli möjligt att med användande av denna lag på omvägar genomföra en reglering, som under andra omständigheter måhända icke skulle komma till stånd. Jag uttalar emellertid nu den förhoppningen, att denna författning skall tolkas på det sättet, att den avser omedelbart anskaffande av kraft, och att det icke skall bli möjligt att tillämpa den på det sättet, att man utnyttjar tiden för vidtagande av åtgärder, som icke avse omedelbar kraftanskaffning, eller att lagen med andra ord kan komma till användning på ett sådant sätt, att man med den skapar förutsättningar för en reglering, som i annan ordning måhända icke skulle kunnat komma till utförande.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman:** Jag vill försäkra den siste ärade talaren, att hela läggningen av detta lagförslag, som endast avser provisoriska anordningar, utsluter, att en tillämpning på det sätt han befarade kommer att äga rum.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förskottsstat för försvarsväsendet m. m.;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser fjärde huvudtiteln;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om godkännande av kungörelsen den 8 september 1939 om tillämpning vid förstärkt försvarsberedskap och mobilisering av förordningen den 12 juni 1931 (nr 257) om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd), m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till sprängningsarbeten m. m. för oljelagring; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 49, såvitt angår förslag till förordning angående särskild omsättningskatt å vin; samt

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förordning med vissa särskilda föreskrifter rörande tillämpningen av motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936 (nr 561) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande trafikförsäkring å motorfordon, som nyttjas av staten, m. m.; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande höjning av vissa ersättningar enligt förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall.

§ 12.

Anmäldes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordnande jämlikt 2 § andra stycket lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering m. m.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Herr *Paulsen* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 49, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker, m. m.

Denna motion bordlades.

§ 15.

Herr talmannen meddelade, att den ledighet från riksdagsgöromålen, som den 3 innevarande oktober beviljats herr Törnkvist på grund av sjukdom

tills vidare från och med nämnda dag, nu upphört och att herr Törnkvist denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Landgren</i>	under	5	dagar fr. o. m. den	19	okt.,	
› <i>Olsson</i> i Rödningsberg	›	5	›	›	19	›
› förste vice talmannen <i>Jeppsson</i>	›	5	›	›	20	›
fru <i>Humla</i>	›	4	›	›	20	›
herr <i>Mäler</i>	›	3	›	›	20	›
› <i>Annér</i>	›	6	›	›	21	›
› <i>Nordström</i> i Torsby	›	5	›	›	19	› och
› <i>Werner</i> i Höjen	›	5	›	›	19	› .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.58 f. m.

[Signature]

In fidem
Sune Norrman.